

Horváth Péter

Jolsvai mester remeke

Jolsvai András: Nincsen számodra hely

Az ember (ezúttal: én) nem is tudja, hol kezdje, hol végezze a dicséret és a köszönet szavait. Talán az a méltó, ha ez következik itt:

– Gratulálok!

Mégpedig Jolsvai András írókollégának, nemrég (de bizony rég, merthogy fél évvel ezelőtt) megjelent *Nincsen számodra hely* című regényéhez.

Mielőtt taglalnám az örömömet szerző mű kiválóságait, kéretlen (s bizonnyal hebehurgya) vallomást kell tennem.

Fent nevezett szerzőt eleddig kiváló újságíróként és szerkesztőként tartottam számon (pontosabban: vettem tudomásul), szépirodalmi munkásságát hírből sem ismertem. (Sok más kolléga járta meg velem, s járja még most is hasonlóképpen.) Hogy mi ennek az oka? Könnyű volna a véletlenre fogni, hiszen olyan sok regény lát napvilágot, hogy ezek közt igazán könnyű eltűnnie egyiknek-másiknak (soknak), meg aztán (ha már vallomás, legyen sötétebb) olvasási kedvem erősen lanyhul az utóbbi évtizedben. Keveset olvasok, jobbára csakis hivatalból, (gyakorló dramaturg vagyok), s a kéretlenül érkező kéziratok „java" finoman szólva sem szítja bennem az olvasási kedvet. De itt többről van szó. Ha a hivatali penitencián felül is olvasásra adom a fejemet, jobbára azt olvasom, amit illik, amiről beszélnek a „jobb társaságban", amelynek jobbik voltát amúgy zsigerből, folyamatosan megkérdőjelezem. És mégis hat rám a közvélekedés (amely igazából egy meglehetősen szűk kör véleménye), amely szerint X zseniális, míg Y harmatgyenge. Feltételezem, hogy e magas körben Jolsvai neve szóra sem érdemes. Ez meg a másik: hogy *feltételezem*. Magam nem vagyok a közvélekedést formáló magas társaság tagja, mint ahogyan más társaságé sem, amelyeket politikai meggyőződésük, közös érdekeik, hasonló esztétikai meggyőződésük, sőt, megengedem: egymás iránt érzett civil szimpátiájuk tart össze. Féltucatnyi barátomon kívül nemigen „érintkezem" másokkal; lusta és gőgös vagyok ehhez. Így aztán, botor módon, gyakran teljesen alaptalanul feltételezek ezt-azt, erről-arról...

Jolsvai Andrást személyesen egy éve ismerem, barátságos, szerényen elegáns, finoman ironikus, gyakran mosolygó úr benyomását keltette bennem ama néhány alkalommal, amikor váltottunk néhány szót egymással, abban a társaságban, amely Farkas László barátom kedvére jött létre, nevezetesen az őáltala szerkesztett új Új Írás folyóirat szerzői körében, ahová néha azért odatolom a képem.

Közel fél éve történt, hogy András megtisztelt azzal a gesztussal, hogy kezembe adta baráti ajánlással ellátott karcsú kötetét. Otthon mindjárt a „később talán elolvasandók" polcára dobtam, s azonnal meg is feledkeztem róla. Azóta többször találkoztunk, soha nem kérdezett rá, hogy elolvastam-e. Egyszer dadogtam neki valamit arról, hogy futólag már belelapoztam, s az a néhány lap tetszett, mire ő olyan jolsvais mindentudó és mindent megértő, elnéző mosollyal az arcán legyintett, s talán azt is mondta: Hagyd el... Nem olyan fontos ez...

Na, e sok mellébeszélés után térjünk a lényegre.

Elolvastam.

Hölgyeim, Uraim, ez a regény REMEK!

A történet főhőse egy ifjú költő. Valljuk be, nem túl szívderítő megtudni, hogy egy ismeretlen poétáról fog olvasni az ember egy köznapi foglalkozást űző, normális, tevékeny, cselekvő hős megannyi izgalmas fordulatot ígérő története helyett.

Na de nézzük, ki ez, mi ez, mi történik vele?

(Köteles érdeklődésből, baráti szimpátiából tíz-tizenöt oldalt szoktam *mindenképpen* elolvasni egy-egy könyvből, ha addig „nem fog meg", örökre leteszem.)

Az alanyi költő két hosszú, bár szépen és pontosan fogalmazott oldalon át félálomban szendereg, egy a gyermekkorában átélt tűzeset képeit idézi maga elé, szülőfalujában pusztítottak a lángok, leégett a templom, a községháza, és neki, a hajdani gyermeknek, bár „sose vallotta be magának", tetszett a tűz, „a lángnyelvek élénk színe, az égő gerendák szaga, a sikolyok..." Az élénk költői képzelet működik, olyannyira, hogy hősünk a füstszagot is érezni véli. Aztán rájön, hogy szag valódi, alighanem ég a ház, amelyben magára ébred.

Hinnye, ez pazar, lapozok tovább, vajon hová vezet ez a bujkáló irónia?

A költő komótosan készül a menekülésre, majd meggondolja magát, ünneplő ruhát ölt, s visszafekszik az ágyára.

„Most meghal, gondolta, aztán hozzágondolta ezt a mondatot is:

– Nem kell mindig élni."

Nevetek és könnyezek egyszerre.

(Pedig még nem is tudom, hogy a hős nemzeti nagylétünk koszorús költője.)

Poétánk, persze, megmenekül, amint azt előre sejteni lehet – másképpen hogyan válhatna belőle egy közel háromszáz lapos regény hőse?

Az alanyi költőt – jószemű, művelt olvasók bizonyára már az első lap fincsi utalásaiból rájöttek – Vörösmarty Mihálynak hívják.

Na, puff neki!

Nem csak hogy egy költő a főalakja, hanem a nyolcszázharmincas évek elején, tehát egy „történelmietlen" korban játszódó történelmi regény lesz ez, majd húsz évvel a negyvennyolcas forradalom izgalmas, nagy változásokat hozó, vérbeli prózaíró tollára érdemes események előtti idők krónikája... Ugyan, mit lehet kihozni ebből?

Hát kérem, tessenek elolvasni!

Az első oldalak lejegyzési módjában már nyoma van némi kajánságnak, holmi humorba oldott finom szkepszisnek, ami a nyelvet mesterfokon ismerő és használó szerző (mondjuk így;) klasszikus stílusát élénkíti és árnyalja, s amely aztán olyan pazar mulatsággal ajándékozza meg az olvasót, amiért csak köszönet és hála illeti az írót, és amely igazán huszonegyedik századi olvasmánnyá avatja a regényt anélkül, hogy a posztmodern (számomra gyakran csupán arisztokratikus játszadozásnak tűnő) fogásait alkalmazná a meseszövésben és az előadásmódban.

A történet a Széchenyi által életre álmodott tudós Akadémia megszületésének körülményeiről és első pár éves működéséről mesél, a korabeli Pest-Buda igencsak életszagú díszletei közt. Nemcsak a nemzet tudós nagyjai, de közepesei és kicsinyei is ott jönnek-mennek a regénylapokon, és olyannyira hasonlatosak mihozzánk, akarásaikban, torzsalkodásaikban, nagyszerű kicsinyességeikben, hogy a könyv olvasása közben egyre inkább hajlamosak leszünk megbocsátani maguknak a saját gyarlóságainkat.

Mert hogy elsősorban rólunk és értünk szól a harang.

Dicsérnem illene az írótárs hallatlanul alapos, lenyűgözően szerteágazó történeti tudását, amely a regény minden lapja mögül felsejlik (és engem, mint kollégát mélységesen sárga irigységre késztet), ám ahogyan kedves vitorlásbajnok barátom mondaná: ez *normál*. Persze, korántsem az. (Cimbi barátom is olyasmire szokta volt mondani ezt a *normál*-t, amit én hihetetlen nóvumként hozok szóba előtte, jelesül azt, ha valaki tisztességes, bölcs, megengedő, okos, szerény, hűséges, tehetséges...)

Ha még nem mondtam volna, a Tudós Társaság mindennapjainak története már önmagában is regényesen izgalmas és érdekes, hanem ami

igazán remekké teszi a könyvet, az a stílusban testet öltő írói szemlélet, amely *egyszerre* tanít látni és szeretni, ez pedig – ha máshonnan nem, hát a posztmodern igazi királyfiától, Esterházy Pétertől tudjuk – meglehetősen nehéz ügy. És ezt a nehéz ügyet Jolsvai kolléga úr olyan elegánsan, mulatságosan és meggyőzően tanítja meg az olvasóinak, hogy könyvét letéve nehéz lesz másként látni a világot és benne saját magunkat, mint ahogyan ő láttatja a majd kétszáz év előtti eleinket. Tisztelet, empátia, köteles kritika, erősen ajánlott megbocsátás, és derű, Hölgyeim és Uraim, derű szükségeltetik az élethez – mindennek ellenére. (Mondja Jolsvai András és a könyve.)

A haladás eszméjének elkötelezett, írókból és tudósokból összeverődött jeles társaság két pártra szakadt tagságának belső torzsalkodásai ínycsiklandóan hasonlatosak a mai viszonyaink közt zajló belharcokhoz, kibékíthetetlennek tűnő ellenségeskedéshez. Nagyság és kicsinyesség kart karba öltve járnak mindkét táborban. Napi érdekük rendre felülírja értékszemléletüket, rendszeresen betesznek egymásnak, az új utakat keresők a múlt értékeit vigyázókat legszívesebben kiradíroznák a jelenből és viszont, nem óhajtják elismerni egymás kvalitásait, noha mindkét párt tagjai buzgón és tehetséggel dolgoznak (többek közt) a magyar nyelv megújításán. Az egyik oldal a nemzeti nagylét elkötelezettjeként műveli ezt, a másik azért, hogy a haladó Európához méltó nemzetközi rangra segítse végre a feudális béklyóban vergődő, sok tekintetben elmaradott országot, ahová (balsorsa folytán) született. Akadnak olyanok is, akik e harc fölött (alatt?) állván csupán a várható honoráriumért dolgoznak.

Ismerős a képlet.

Hát már akkor is így működtünk, ahogyan mostan?

E fényes (avagy éppen kopott) cilinderű urak nem állhatják az ellenfélnek gondolt másikakat, noha mindannyian osztják a testvériség eszméjét – papíron. Kicsinyes torzsalkodásaik közepette persze mind dolgoznak egy kulturált, polgári rend megalapozásán. E munkában némely főurak is segédkeznek (vagy éppen legelöl járnak, mint a fiatal Széchenyi) – mintegy önmaguk társadalmi státusza ellenében. Mindeközben valamennyien szinte zokszó nélkül veszik tudomásul a bécsi kamarilla teljhatalmát, nem harcolnak a császári cenzúra ellen, inkább – jó magyar módra – megvesztegetik a cenzort.

Az olvasónak nagy kedve volna időgépbe szállva nem csak lélekben, de testileg is közéjük látogatni, bebarangolni a születő nagyváros sárban vergődő utcáit, beugrani egy-két kocsmába egy krigli sörre vagy két kupa savanyú borra, megebédelni vagy megvacsorálni a Há-

rom Ökörben – mert bizony gyakran összefut a nyál az olvasó szájában, amikor a történet szellemóriásai éppen esznek-isznak a mesében.

Eleven.

Talán ez a szó jellemzi legkivált Jolsvai kolléga remek regényét. Minden és mindenki bódítóan eleven benne, holott a történetek van mondandója, így az egész elevenség egy gondolat szolgája: a szabadság, egyenlőség, testvériség szentháromságának vágyott eszméje vezérli a regény íróját. És az életszeretet.

*

Valamit még írnom kell róla, mert manapság szinte mindegy, hogy mi áll a recenzióban, igazándiból az efféle kritikai ismertető hossza az, ami a tárgyalt művet és szerzőjét minősíti. Ha röviden dicsérük valakit, az sokkal kevesebbet ér, mintha jó hosszan szidnánk. Egy mégoly ledorongoló, terjedelmes kritika ugyanis azt jelzi, hogy a tárgyalt mű, ha rossz is, *jelentősen* az, méltó a magas irodalmi körök figyelmére. A röviden dicsért mű pedig korántsem az, csupán a „futottak még" kategóriájába sorolandó.

Tehát írnom kell még, ha azt akarom, hogy a tisztelt olvasó érezze, a *Nincsen számodra hely* című regényt *jelentősen* jónak tartom.

Karakterei pompásak, két nőfigurája pedig (megkockáztatom:) Móricz tollára méltóan van megrajzolva. Ezt, persze, sértésnek is lehetne érteni, hiszen ki olvas manapság Móricz Zsigmondot? Lejárt, passzé szerző, a Parnasszuson és könyvtárak ritkán látogatott polcán van a helye. Ma már másféle hangütés járja.

Valóban nehéz kérdés ez: mitől lesz *mai* egy mégoly nagy ismeretanyaggal megtámogatott, kiváló nyelvismerettel fogalmazott, ízig-végig realista regény? Nyilván az írói szemléletmód, világlátás (hogy ne mondjam: filozófia) teszi igazán azzá.

Jolsvai András regénye ilyen.

Európai és magyar *egyszerre.*

S mindeközben franciásan elegáns, nem könnyű, de könnyed, öröm olvasni, s jó mulatság időnként visszalapozni benne.

És kérem, egy kutya is szerepel a történetben!

Nem is akármilyen.

Lojális, kritikus, hűséges, és olyan nagy szíve van, mint a könyv szerzőjének.

Horváth Péter DLA

Jolsvai András: Nincsen számodra hely
Fekete Sas Kiadó, 2019